

2016-03-18

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Angående remiss om Riksantikvarieämbetets översyn av regelverket om de kyrkliga kulturminnena (remiss dnr Ku nr 2015/02346/KL)

Med anledning av remiss gällande översyn av regelverket om de kyrkliga kulturminnena får länsstyrelsen framföra följande:

Synpunkter på förslag till ändringar av 4 kap kulturmiljölagen

2 § kyrkotomter

Ett klarläggande angående regelverket för kyrkotomter är angeläget. Den föreslagna förändringen genom att ge länsstyrelsen rätt att fastställa gränserna för kyrkotomten är därför positiv, då den skulle göra det möjligt att skapa en tydlighet om skyddets omfattning.

Länsstyrelsen ifrågasätter dock den mycket snäva definitionen av vad kyrkotomten kan innefatta. Med en helhetssyn på de kyrkliga kulturmiljöerna som bärande delar av historiska sockencentra är det dock viktigt att möjligheten finns att innefatta byggnader och anläggningar som har direkt samband med den kyrkliga verksamheten såsom t ex kyrkstallar och tiondebodar i det område som skyddas genom 4 kapitlet KML. Länsstyrelsen förordar därför att, i stället för den snäva tolkning av kyrkotomtsbegreppet som görs i förslaget till regeländringar, bör det göras möjligt att avgränsa kyrkotomten på ett sådant sätt, att för kyrkomiljön viktiga anläggningar som har eller har haft ett direkt funktionellt samband med denna, kan ges ett lagligt skydd. En sådan avgränsning skall givetvis göras i samråd med berörd församling och stift. Denna möjlighet är viktig bl a för att anläggningarna skall kunna underhållas med stöd av den kyrkoantikvariska ersättningen.

3 § påverkan på de kulturhistoriska värdena och antikvarisk kompetens

Det är positivt att det markeras i 3 § att det är ändringens påverkan på de kulturhistoriska värdena som är avgörande. Länsstyrelsen är dock tveksam till den snäva definition som görs i rapporten av begreppet kulturhistoriska värde till att enbart omfatta kunskapsvärdet. När det gäller en kyrkomiljö är upplevelsevärdena som handlar t ex om identitets- och symbolvärden liksom autenticitet och patina av central betydelse.

Det föreslagna förtydligandet, om att länsstyrelsen kan ställa villkor om antikvarisk medverkan av antikvarisk kompetens i samband med tillstånd enligt

3 §, är positivt. Det är dock här viktigt att det också klarläggs att länsstyrelsen även får möjlighet att ställa krav på den antikvariskt medverkandens kompetens, eftersom denne är uppdragstagare till församlingen och anlitas av denna.

4 § sedvanligt underhåll

I samband med tillämpningen av 3 § är det viktigt att förtydliga begreppet sedvanligt underhåll i 4 §. Erfarenhetsmässigt kan ofta det som initialt rubriceras som sedvanliga underhållsåtgärder övergå till åtgärder som påverkar anläggningens kulturhistoriska värden. Införandet av en anmälningsplikt för underhållsåtgärder skulle här kunna övervägas, för att länsstyrelsen skulle beredas möjlighet att pröva om det föreligger tillståndsplikt

12 och 13 §§ medvetet gestaltad vegetation på begravningsplatser

Beträffande bestämmelserna om begravningsplatser i 12 och 13 §§ är det tveksamt om begreppet ”medvetet gestaltad vegetation” är helt ändamålsenligt. Det finns vegetation på kyrkogårdar som kan ha stor betydelse för upplevelsen av de kulturhistoriska värdena som inte självklart kan betraktas som medvetet gestaltad. Detta gäller t ex skogskyrkogårdar, som ofta innehåller skogsmark med relativt naturlig skogsvegetation. En omfattande avverkning på en sådan kyrkogård kan avsevärt förändra dess uttryck. På äldre kyrkogårdar kan det även annars förekomma äldre träd som det kan svårt att avgöra om de är tillkomna som resultat av en medveten gestaltning. Det kan också vara tveksamt om t ex blomsterplanteringar i rabatter skall omfattas av tillståndsplikt. De är ju i regel i hög grad medvetet gestaltade, men det skulle innebära en stor börda för alla parter om de skulle omfattas.

18 § påföljd i form av böter

För efterlevnaden av 4 kap Kulturmiljölagens bestämmelser kan den förslagna sanktionsmöjligheten i form av böter bli ett viktigt hjälpmedel. Endast undantagsvis torde det dock bli aktuellt med böter, men medvetenhet om att en påföljd kan förekomma kan i sig underlätta länsstyrelsens arbete med att tillse att förvaltarna följer bestämmelserna i 4 kap.

Övriga synpunkter

Enligt länsstyrelsen uppfattning har det generella lagskyddet enligt 4:e kapitlet i kulturmiljölagen ett stort värde för bevarandet av det kyrkliga kulturarvet. Hur det generella skyddet skall tolkas för varje enskild kyrka eller kyrkogård är länsstyrelsens uppgift i samband med tillståndsgivning. Länsstyrelsen menar att möjligheten att överklaga länsstyrelsens beslut ger ett tillräckligt skydd för församlingarna mot eventuell rättosäkerhet vad gäller tillämpningen av 4 kap.

Att det finns vissa skillnader mellan olika länsstyrelser tillämpning av bestämmelserna i 4 kap är naturlig, då varje enskild kyrka eller kyrkogård måste bedömmas individuellt utifrån sina specifika kulturhistoriska värden. Här kan det även vara rimligt att de olika länens kulturhistoriska förutsättningar tillåts ha viss betydelse för länsstyrelsen bedömning. I ett län som t ex har mycket få välbevarade nyklassicistiska kyrkobyggnader, kan vid tillståndsgivning detta vara skäl för en större restriktivitet, jämfört med ett län med många bevarade kyrkor från samma tid.

Beträffande tillsynen av de kyrkliga kulturmiljöerna kan den utvecklas, men det är i hög grad en resursfråga för länsstyrelserna. En betydande löpande tillsyn utförs också som inte formaliseras i samband att länsstyrelsen besöker olika kyrkomiljöer i samband med tillståndsärenden. En kontinuerlig dialog förekommer idag mellan länsstyrelsen och flertalet församlingarna angående värden av de kyrkliga kulturminnena. Införandet av den kyrkoantikvariska ersättningen har lett till ett utvidgat samarbete mellan Svenska kyrkan och kulturmiljövården, där förvaltningen av det kyrkliga kulturarvet blivit mera av en gemensam angelägenhet.

I rapporten diskuteras även tidsgränsen för den generella tillståndsplikten vid utgången av år 1939. Denna kan givetvis ifrågasättas mot bakgrund av att intresset för efterkrigstidens bebyggelse har ökat och modernismens miljöer inkluderats i kulturmiljövårdens verksamhetsfält. Mot bakgrund av den pågående diskussionen om övertalighet kan det dock ifrågasättas om det är lämpligt att utöka det generella skyddet till att omfatta den stora mängd kyrkobyggnader av växlande kvalitet, som uppfördes under decennierna efter 2:a världskriget. Enligt länsstyrelsen uppfattning ger möjligheterna i 4 och 14 §§ tillräckliga förutsättningar för länsstyrelsen att skydda de moderna kyrkor och kyrkogårdar som är i behov av säkerställande enligt kulturmiljölagen.

Det är positivt om hanteringen av övertalighet och formerna för överlåtelse av kyrkor kan utredas. I Dalarnas län är dock inte frågan om övertalighet för närvarande i någon större utsträckning aktuell. Mot bakgrund av att våra kyrkliga kulturmiljöer utgör ett viktigt nationellt kulturarv bör utgångspunkten var att staten så långt möjligt, bl a genom den kyrkoantikvariska ersättningen, stödjer Svenska kyrkans fortsatta förvaltning av de kyrkliga kulturminnena. Stor restriktivitet bör råda med överlåtelse av kyrkobyggnader till annan ägare bl a på grund av att kyrkobyggnader i regel utgör en del av en större kulturhistorisk helhet som oftast innefattar värdefulla inventarier och en omgivande kyrkogård. Vid en eventuell överlåtelse riskerar denna helhet att splittras upp.

I rapporten diskuteras alternativa skyddsformer för avyttrade kyrkobyggnader. Även om nuvarande lagskydd är anpassat till Svenska kyrkas förvaltning av kyrkobyggnaderna och kan skapa vissa svårigheter vid överlåtelse till en annan förvaltare, är det av stort värde att kyrkobyggnaderna fortsätter att åtnjuta ett generellt lagskydd även efter en försäljning. Detta mot bakgrund av kyrkobyggnadernas stora betydelse som del av vårt kulturarv med stora symbol- och identitetsvärden för sin bygd. Om ett fortsatt skydd enligt 4 kap eller en automatisk övergång till skydd enligt 3 kap vid en försäljning är lämpligast bör utredas vidare. Upprättande av skyddsföreskrifter i samband med övergång till 3 kap kan dock skapa svårigheter om även inventarier skall skyddas och kan innebära en betungande tillkommande uppgift för länsstyrelserna, om många kyrkor skulle bli aktuella för avyttringar.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit länsantikvarie Fredrik Sandberg beslutande och antikvarie Olle Lind föredragande.

Fredrik Sandberg

Olle Lind